

Štěpaník, Karel

Hazlittův literární odkaz

In: Štěpaník, Karel. *William Hazlitt jako literární kritik*. Brno: Filosofická fakulta M.U. s podporou Ministerstva školství a osvěty, 1947, pp. [11]-32

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118873>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HAZLITTŮV LITERÁRNÍ ODKAZ

Šest let po smrti Williama Hazlitta napsal o něm Bulwer-Lytton v předmluvě k *Literární pozůstalosti*, vydané péčí Hazlittova syna: „*Budoucnost mu učiní po právu — první přestávka míru a klidu, která vystřídá nynější politické nesváry, vzkřísí a upevní jeho slávu. Úplný soubor jeho prací jest jediný pomník, kterého si žádá.*“

Uplynulo však celé století od chvíle, kdy se Hazlitt rozloučil navždy s tímto světem statečnými slovy „Žil jsem šťastný život“, než došlo k postavení tohoto pomníku v podobě důstojné jeho genia. *Souborné dílo Williama Hazlitta v 21 svazcích*, vydané v r. 1930 Hazlittovým životopiscem P. P. Howem, je nejen dokladem vděčnosti potomstva k jednomu z největších kritiků a essayistů minulého století, ale i svědectvím životnosti jeho spisovatelského díla, k němuž se dnešní generace vrací s mnohem lepším pochopením, než jakého se mu posud dostalo.

Howe shrnul v svém monumentálním vydání vše, co Hazlitt napsal, jak práce otištěné v časopisech anebo vydané knižně, tak rukopisnou pozůstalost, která byla dosud objevena, mimo dopisy¹. Celé dílo obsahuje na 8000 stran textu, tištěného drobným tiskem na dosti velkém formátu, a je vybaveno kromě obsáhlého indexu (sv. 21) velmi četnými vysvětlivkami a poznámkami vydavatelovými, které nesmírně usnadňují pochopení a studium díla a mohou být po stránce vědecké i methodické vzorem kritického komentáře.

¹ Některé z dopisů, kterých Hazlitt za svého života napsal velmi málo, otiskl v „*The Life of William Hazlitt*“, London 1922.

Uvážíme-li, že Hazlittova soustavná literární činnost zabírala jen asi 18 let, od roku 1812 do r. 1830, — neboť jeho první práce, napsané před rokem 1812, nejsou kromě filosofického essaye *O principech lidského jednání* nic víc než průpravou a v souboru Howově zabírají jen tři svazky z dvacíti — užaseme nad velkou produktivností, která svědčí o neobyčejné pílí a pohotovosti. Nesmíme také ztratiti se zřetele tu důležitou okolnost, že Hazlitt nebyl v době, v níž nejvíc psal, jen spisovatelem, ale věnoval také mnoho času malířství, cestování a společenským stykům a zábavám.

Kdo o něm neslyšel a nahlédne ze zvědavosti do jednotlivých svazků jeho děl, užasne nad rozmanitostí námětů a oborů, o nichž psal. Nenažde ani básní ani románů a povídek, u nichž by podobná plodnost a rozmanitost nepřekvapovala. Najde však spoustu prací, od několikastránkových referátů a úvah nebo několikařádkových maxim až po obsáhlá díla (ta jsou ovšem výjimkou) o námětech nejružnorodějších a vesměs takového druhu, že vyžadují nejen neobyčejné schopnosti a pohotovosti vyjadřovací, ale i značných vědomostí odborných, jestliže jejich autor se jimi mohl uživit a jestliže většina z nich se dočkala mnoha vydání knižních.

Uvádím jen namátkou hrst rozmanitých temat, o nichž Hazlitt pojednává s překvapující znalostí a bystrostí: filosofická pojednání a dějiny filosofie; politické a národohospodářské úvahy; pronikavé charakteristiky státníků, politiků, theologů, spisovatelů a umělců; divadelní referáty; kritické studie literární a výtvarnické; cestopisná líčení; mluvnice; ethika a psychologie; historie; autobiografický román a osobní reminiscence; povahopisné rozbory národních a rasových vlastností; polemiky; maximy; rohování, tennis, ekvilibristika a sport; přátelství; láska a nenávisť; poesie, hudba, malířství; velkoměstský život a příroda atd. Podobná všestrannost je hodna obdivu, ale budí samozřejmě podezření, že je spojena s obvyklou novinářskou povrchností. Víme přece, že důkladné ovládnutí jediného z těchto tak odlišných a často protichůdných oborů lidské činnosti vyžaduje při novodobé specialisaci mnoho let studia a zkušeností. Chceme-li tedy podrobiti Hazlitta zkoušce a přesvědčiti se o oprávněnosti nebo lichosti takového podezření, nezbyvá

než přečísti si jeho dílo; poněvadž málokdo se může právem pochlubit tak všestranným vzděláním nebo mnohostrannou činností, jaké je třeba k spravedlivému zhodnocení všech Hazlittových prací, přečteme si jen tu rozpravu, úvahu nebo knihu, o níž můžeme mluvit znalecky.

Výsledek tohoto zkoumání, jakému, mimochodem řečeno, různí kritikové již podrobili některé stránky Hazlittovy činnosti umělecké a literární, jest poznání, že tento dlouho neprávem opomíjený a podnes nedosti oceněný autor skutečně rozumí tomu, o čem píše, zná filosofii, literaturu, politiku, divadlo, historii, filologii a mn. j., že umí malovat i hrát tennis, poznal z vlastních cest svou vlast i značný kus západní Evropy, stýkal se s vynikajícími umělci i básníky a politiky, zažil mnoho dobrého i zlého v životě, a což je mnohem důležitější, dovedl své city a myšlenky, dojmy a zkušenosti výstižně a po svém vyjádřit. Poznáváme v něm nevěšdně nadanou osobnost lidskou i uměleckou a v jeho díle objevujeme zdroj trvalého požitku a poučení.

Nerad bych vzbudil dojem, že pokládám Hazlitta za jakéhosi nadčlověka a neomylného universálního genia. Budeme ještě míti příležitost poznati i jeho slabé stránky, nedostatky a omyly co do poznání a výrazu, které ho činí tak patheticky lidským, a proto tím dražším. Tyto vady se však týkají víc Hazlitta člověka než spisovatele, a jelikož mi jde především o jeho portrét kritický, nepokládám za nevhodné zdůrazňovati ony rysy, které dávají vyniknouti jeho geniálnosti. Příliš ostré světlo, které vrhali Hazlittovi vykladači na jeho lidské nedostatky, skreslilo obraz jeho literární tvorby. Nespravedlivé předsudky některých jeho současníků ukřivdily nejen jeho dobrému jménu, ale zastínily i nesporné zásluhy jeho práce. On sám konečně příliš skromným míněním o své činnosti a schopnostech dal nebezpečnou zbraň do rukou nepřátelsky zaujatých nebo nedosti pronikavých literárních historiků a kritiků, kteří našli v jeho díle dosti výroků, jež lze obrátiti proti němu. Jediná správná odpověď na podobné posudky, ať vyvěrají z úzkostlivé snahy po naprosté objektivnosti, jaké při posuzování hodnot estetických není možno dosáhnouti, či z nepochopení nebo dokonce zaujatosti, je dána klasickým výrokiem Charlese Lamba, o jehož intuitivní znalosti lidí nepochybujeme:

„Protestuje proti mnohému, co napsal a proti některým věcem, které činí; posuzuje ho podle jeho hovoření, z něhož jsem měl tak trvalý a hluboký požitek, nebo podle jeho knih v oněch místech, která nezakaluje žádná mračná zloba — obelhával bych své svědomí, kdybych řekl méně, než že pokládám Williama Hazlitta — v jeho přirozeném stavu — za jednoho z nejmoudřejších a nejušlechtlejších žijících duchů.“

Smíšená povaha většiny prací Hazlittových nutí čtenáře, který chce poznati jeho názory o určitém oboru nebo problému, aby prozkoumal nejen ty essaye a úvahy, které jsou jasně věnovány probírané otázce, nýbrž i články, jejichž hlavní obsah se zkoumaným předmětem nijak nesusovísí. Je totiž pro Hazlittovu spisovatelskou a kritickou metodu příznačné, že rád podlehne okamžitému popudu, osobní reminiscenci nebo literární narážce, a opouští se na chvíli daný námět, odbočuje z poesie do politiky nebo filosofie, z kritiky výtvarnické do divadelnictví nebo historie, z estetiky do autobiografie nebo úvah o praktické životní moudrosti a pod. Jest proto téměř nemožné stroze a přímočaře oddělití jeho literárně kritickou a historickou činnost od činnosti ostatní.

Zhruba řečeno vyskytují se náměty, jimiž se zabývá tato studie, ve 4., 5., 6., 8., 9., 11., 12., 16., 17., 18., 19. a 20. svazku Howova vydání sebraných spisů Hazlittových. V ostatních pracích však jest tolik materiálu přímo nebo nepřímou souvisícího s naším zkoumáním, že je nutno zabývat se jimi aspoň přehledně, i když jejich vlastní námět jest literární kritice naprosto cizí. Přehlížeje tedy v této kapitole celý literární odkaz Hazlittův, pojednávám u jednotlivých prací stručně o jejich genesi, povaze a významu, pokud jde o díla převážně literárně kritická, jejichž podrobnější rozbor následuje v kapitolách dalších; u prací ostatních jsem pak nastínil poněkud podrobněji jejich speciální problémy a řešení, pokud mají užší vztah k otázkám literárně historickým nebo osvětlují Hazlittovu osobnost spisovatelskou.

První kritický posudek Hazlittův můžeme spatřovati v dopise rodičům, který poslal v roce 1790 z Liverpoolu a v němž zaznamenal své dojmy z první návštěvy divadla.

Dvanáctiletý chlapec shlédl představení hry *Love in Many Masks* a frašky *No song, No Supper*, ve kterém vystupovali pohostinsky někteří slavní londýnští herci a zpěváci. Projevuje se tu po prvé velká láska k divadlu a upřímný obdiv k hereckému umění, které v letech mnohem pozdějších učinily z Hazlitta nejlepšího divadelního kritika jeho doby.

První literární výtvar Hazlittův, podle slov jeho syna, byl veřejný dopis redakci *Shrewsbury Chronicle* z r. 1791, v němž rozhořčeně protestoval proti přepadení Dr. Josefa Priestleyho birminghamskou luzou. Také tento dopis je příznačný pro Hazlitta z let pozdějších, dokládá jeho lásku k svobodě a lidským právům, za která bojovala revoluční Francie, a nenávisť k násilnostem, jimiž se reakční živly, podporované vládou, snažily umlčeti volnost projevu svých odpůrců.

R. 1792 pojal čtrnáctiletý hoch záměr sepsati pojednání o politických právech a národním hospodářství, k němuž mu zavdala podnět rozmluva jeho otce s jakousi členkou unitářské náboženské obce. Zabýval se touto otázkou velmi pilně v roce před vstupem na theologickou kolej v Hackney, kam si přinesl náčrtek práce a kde se jím dále zabýval, ale odložil jej nedokončený a vrátil se k němu teprve v posledních letech života. Pojednání vyšlo teprve r. 1828 s názvem *Návrh nové theorie občanského a trestního zákonodárství*. (A Project for a New Theory of Civil and Criminal Legislation.)

Rýsuje se tedy již ve věku chlapeckém jasný obraz Hazlitta kritika, politika i filosofa v pevných obrysech. Pozdější léta doplňují jen detaily a ověřují si je na zkušenostech.

Jestliže myšlenkové probuzení Hazlittovo spadá do doby mezi dvanáctým a čtrnáctým rokem jeho věku — on sám tvrdí, že počal „myslit“ r. 1792 —, doba soustavné přípravy filosofické a krystalisace vlastních myšlenek začíná, když vstoupil do Hackney Theological College, aby se věnoval studiím theologickým a připravil se pro povolání sektářského protestantského duchovního. Ve volných chvílích se hroužil celou duší do studia anglických i francouzských myslitelů a při četbě Holbachova *Systému přírody* učinil

svůj „metafysický objev“ o přirozené nesobeckosti nebo nezaujatosti motivů lidského jednání. Na něm pak zbudoval své hlavní filosofické dílo *An Essay on the Principles of Human Action*, vydané r. 1805.

Tato rozprava, na níž si jinak skromný autor velmi zakládal, jak dokazují přčetné zmínky v pozdějších pracích, přirostla mu k srdci právě proto, že to bylo jeho první originální dílo a že mu dalo tolik práce, než si své myšlenky tak přesně ujasnil, aby je dovedl k své vlastní spokojenosti vyjádřiti. První pokus o řešení problému, který si vytkl v 17 letech, ztroskotal na duševním přepětí. Přepřacování bylo také vedle vrozené nechuti k duchovnímu povolání příčinou předčasného odchodu Hazlittova z theologické koleje a návratu do otcova domu ve Wemu, kde se po několik let zotavoval ze záchvatu nemírné vědychtivosti. Ale myšlenka zasetá na úrodnou půdu v době studií klíčila dál, a tak došlo po setkání s Coleridgem r. 1798 k druhému pokusu o její vtělení do slov. O nezdaru přenechejme slovo Hazlittovi samému:

„Usedl jsem k svému úkolu brzy potom“ (t. j. po marném pokusu vyložit své názory Coleridgeovi) „snad po dvacáté, vzal nová péra a papír, rozhodnut dokončit dílo na čisto, napsal několik hubených vět v zkratkové formě matematického důkazu a uvázl v polovině druhé stránky; a když jsem se marně snažil vyčerpat některá slova, obrazy, pojmy, poznatky a fakta nebo postřehy z oné propasti abstrakce, do níž jsem se nořil již čtyři nebo pět let, vzdal jsem se pokusu jako marné lopoty a proléval jsem slzy bezmocné sklíčenosti na čistý nepopsaný papír.“ (17, 114.)

Nechybělo snahy, píle ani nadání, ale chyběl výraz. Přijmeme-li výklad Croceův, znamenala Hazlittova neschopnost vyjádřit své myšlenky to, že ještě nebyly náležitě poznány a ujasněny. Símě sice vzklíčilo, ale k žatvě nedozrálo; teprve po několika letech — r. 1804 — dožil se první filosofický plod Hazlittova ducha své konečné podoby².

² V „A Letter to William Gifford“ (9, 51—59) podává Hazlitt stručný a velmi jasný přehled svého „Essaye o principech lidského jednání“, dokazující, že s časem si své myšlenky ještě lépe ujasnil a

Hazlittův *Essay o principech lidského jednání* nemá sice v dějinách filosofického myšlení takový význam, jaký mu jeho autor přikládá, ale myšlenkový pochod, který přivedl mladého Hazlitta k jeho sepsání, se vyznačuje vlastnostmi a znaky, kterých nelze podceňovati. Většina kritiků Hazlittova díla přechází jeho první originální úvahu několika suchými slovy, jimiž práci prostě zaznamenávají nebo odsuzují. Slohová i látková odlišnost tohoto díla od pozdějších prací Hazlittových je utvrzuje v přesvědčení, že v jeho tvorbě má místo zvláštní, nesourodé a celkem bezvýznamné. Hazlitt sám těžce nesl, že je posuzován svými současníky jenom jako kritik literatury, divadla, umění a snad i politiky nebo jako essayista a že jeho nároky na jisté postavení v dějinách abstraktního myšlení nejsou uznávány.

Je pravda, že nedosahuje pronikavé hloubky filosofického myšlení Coleridgeova, od něhož prý převzal své filosofické názory, a že jeho myšlení není systematickou, neřku-li originální, filosofickou soustavou. Ale Hazlitt je originální aspoň v tom smyslu, že došel svých názorů bez cizí pomoci, přísně logickým postupem a z vlastního pozorování. Pro poznání jeho myšlenkového vývoje pak jest tato úvaha a ostatní z ní vyplývající filosofické úvahy neobyčejně důležitá. Ukazuje především, že Hazlitt dovedl bystře a samostatně uvažovat, analyzovat a posuzovat, pro příštího kritika vlastnost nesmírného významu. Jest také podkladem pro jeho názory estetické a ethické a vysvětluje dostatečně mnohé zdánlivé rozpory v jeho povaze i názorech. Proto také se každý kritik Hazlittova díla musí vypořádati s problémy vztahu mezi jeho myšlením a cítěním, mezi jeho filosofií a spisovatelskou činností nefilosofickou. Tento vztah, jak ukáží dále, jest úzký a vliv filosofické průpravy a metafysických názorů Hazlittových na jeho literární kritiku jest zásadní důležitosti. Jestliže dějiny filosofie nemohou Hazlittovi přiznati jiné než velmi podružné místo, výklad jeho kritické činnosti se bez porozumění jeho myšlenkových názorů neobejde.

dovedl je mnohem výstižněji formulovati, což podporuje správnost Croceovy rovnice myšlenky a výrazu (Croce: *Aestetika*, díl I., kap. 1.).

Téhož roku, kdy vyšlo jeho filosofické „magnum opus“, vystavoval Hazlitt naposledy v Akademii³. Neboť od nezdařeného pokusu o sepsání *Essaye o principech lidského jednání* v r. 1798 se věnoval malířství s nadšením, které je příznačné pro veškerou jeho činnost, a dosáhl v poměrně krátké době značné technické dovednosti jako portretista. Jeho nadání je nesporné a píle mu nechybělo. Avšak ještě silnější než umělecká ctižádost byla jeho schopnost sebe-kritiky; a po mnoha letech poctivého studia uznal sám, že jeho malířské vlohy nejsou dosti silné, aby se vyrovnal Rembrandtovi, Tizianovi nebo jiným velkým mistrům, kteří mu byli vzorem, a proto roku 1812 zanechal malování nadobro a oddal se cele dráze spisovatelské. Haydon v své *Autobiografii* z roku 1846 tvrdil, že Hazlitt se vzdal malířské dráhy z lenosti, ale Hazlitt sám mnohem pravdivěji vystihl svůj případ slovy: „*Píle sama může dosáhnouti jen prostřednosti, ale prostřednost v umění nestojí za námahu.*“⁴ Léta strávená malířskými studii nebyla však lety ztracenými. Studium malířství přispělo nemálo k překonání oněch obtíží vyjadřovacích, které mu kdysi nedovolily dopisati *Essay o principech lidského jednání*.

Po vydání první práce následovala další díla dosti rychle za sebou. R. 1806 vyšly *Free Thoughts on Public Affairs*, kritika soudobých poměrů politických, zejména mezinárodních vztahů anglo-francouzských, v níž — jako i později — se Hazlitt staví proti válce s Francií. Tento spis ukazuje již značnou pohotovost stylistickou a dává příslib příštích skvělých politických podobizen v charakteristice tehdy právě zesnulého státníka W. Pitta a jeho nástupce v ministerském úřadě Foxe.

Po celý rok 1806 pracoval pilně na dvou knihách, které dokončil počátkem roku příštího. První z nich *An Abridgement of the Light of Nature Pursued by Abraham Tucker* je zhuštěně vydání sedmisvazkového díla Tuckerova s Hazlittovou předmluvou. Druhá kniha *The Eloquence of the British Senate* jest výbor z řečí slavných sněmovních

³ Obraz *Portrait of a Gentleman*, pravděpodobně portrét Lambův (H. 86).

⁴ *On Certain Inconsistencies of Sir Joshua Reynold's Discourses* (8, 122—131).

řečníků od počátku vlády Karla I. do doby přítomné. Předmluvy a poznámky k těmto knihám lze podle Howa považovati za nejstarší zcela charakteristické práce Hazlittovy (H. 99).

Třetí důležitá publikace z péra Hazlittova, která vyšla r. 1807, je *A Reply to the Essay on Population, by the Rev. T. R. Malthus*, dílo zajímavé jako jeden z mnoha dokladů všestrannosti a hloubky Hazlittových zájmů a vloh.

R. 1808 připravoval Hazlitt *Dějiny anglické filosofie*, v nichž chtěl podati přehled vývoje filosofického myšlení v Anglii od Bacona po současnou dobu a uceliti své vlastní myšlenky a názory v systematické formě protimaterialistického světového názoru. Účel a rozvrh tohoto díla, k jehož vydání bohužel nedošlo pro malý zájem nakladatelů a čtenářů, vysvítá velmi jasně z dopisu Hazlittova poslanci Windhamovi 15. února 1809 a z připojeného prospektu. Osmistránkový *Prospectus of a History of English Philosophy* (2, 113—119) vychází z předpokladu, že lidské názory a soudy závisí z velké míry na povaze a duševním založení. Hazlitt, který tu o sobě praví, že „dlouhý a trpělivý zvyk přemýšlení byl jeho životním zaměstnáním“, vyvrací materialistickou a sensualistickou filosofii, která byla v jeho době moderní a vyvěrala z mylného výkladu zkušenosti jako poznání věcí mimo nás, nikoli jako poznání vůbec (světa vnějšího i duševního). Za podklad filosofického bádání bere znalost duševních jevů a vlastností, které nabýváme vědomím, uvažováním a pozorováním analogických projevů duševního života u jiných lidí; znalost faktů mimo nás náleží do oblasti zkoumání přírodovědeckého, nikoli filosofického.

Závěry, k nimž došel a které chtěl podrobně vyložit v svých *Dějínách*, shrnul v prospektu do desíti bodů, jejichž jádro je asi takové:

Duch je nehmotný. Rozum je duševní vlastnost, kterou poznáváme vzájemné vztahy objektů, které jsou předmětem našeho poznávání. Naše představy jsou jen abstraktní, nikoli individuální jako předměty. Poznání rozumové není totožné s poznáním smyslovým; rozum je zvláštním zdrojem poznání a je povýšen nad zkušenost. Princip asociace představ nemůže vysvětliti všech pojmů, pocitů a činů. Touha po

požitku a štěstí není jediným motivem lidského jednání. Nesobeckost je člověku vrozena. Mravní jednání nevyplývá z morální povinnosti jako nejsilnějšího motivu, který by vysvětloval všechny činy. Člověk jedná podle mravního citu (který někteří nazývají rozumem nebo svědomím a pod.), jenž schvaluje jisté činy jako správné a odsuzuje jiné jako nesprávné. Lidský duch není mechanický činitel. Vůle je řízena rozumem a je svobodná v tom smyslu, že lidský duch sám zvolí, co pokládá za vhodné vykonati a přinutí vůli, aby to vykonala. Příčina našeho jednání není mechanická. Z posledních závěrů vyplývá, že rozum a vůle jsou vlastnostmi lidského ducha, který je samostatný, na hmotných příčinách nezávislý činitel.

Tytéž myšlenky a názory pronikají Hazlittovy filosofické úvahy, které vydal ve formě essayů v letech pozdějších. Materiálu, který sebral pro chystané dějiny filosofie, použil s příznačnou ekonomičností v přednáškách o anglických filosofech, které zahájil v lednu r. 1812 v Russell Institution a skončil v dubnu téhož roku. Bohužel, ani tyto přednášky se nám nedochovaly úplně, takže v mnohých podrobnostech je Hazlittovo filosofické vyznání víry nedostatečně jasné a přesné.

Tiskem vydal Hazlitt v letech 1809 až 1812 jen jednu práci. Jest to *A New and Improved Grammar of the English Tongue*, školní mluvnice anglického jazyka, kterou sepsal pro Godwina r. 1809. Kniha je zajímavá pro Hazlittovy názory na nástroj, který tak mistrně ovládal v svých pracích, ale přes vřelé doporučení Godwinovo a uznání několika výborných znalců, zejména Charlese Lamba, neměla úspěchu a Hazlitt sám se nikdy později o této své práci nezmiňuje.

Téhož roku, kdy vyšla *Nová mluvnice anglického jazyka*, napsal Hazlitt v době velmi krátké — v několika týdnech — rozsáhlý životopis dramatika Holcrofta *Memoirs of the Late Thomas Holcroft*, kterého osobně znal od r. 1796 a s nímž se blíže přátelsky stýkal v posledních třech nebo čtyřech letech Holcroftova života. Když Holcroft zemřel v březnu 1809, zanechal vlastní životopis, na němž horlivě pracoval v posledním roce před smrtí, když už byl vážně nemocen, a který zahrnuje prvních 15 let jeho života.

Tento vlastní životopis, dopisy a deníky svěřila paní Holcroftová Hazlittovi, aby je zpracoval a vydal. Jest tedy tato práce málo charakteristická pro Hazlitta samého, ačkoliv i v ní, tam kde mu to látka dovolovala, přispěl vlastními vzpomínkami a posudky k osvětlení povahy a díla Holcroftova; zdá se však podle chvatu, s jakým dílo sepsal, že mu na něm příliš nezáleželo. Úvodní poznámka je datována v lednu 1810, ale kniha vyšla teprve r. 1816 a zdá se, že některé kapitoly byly ještě před vydáním zkráceny nebo zcela vypuštěny.

Přednáškami o anglické filosofii uzavřel Hazlitt první průpravné období své činnosti spisovatelské v oblasti filosofie a dokončením portrétu Thomase Robinsona téhož roku 1812 se rozloučil s uměleckou dráhou, v níž kdysi doufal dosáhnouti trvalejších úspěchů. Ani jeho ambice myslitelské ani malířské se neuskutečnily, třebaš v obou oborech zanechal díla nemalého významu. A tak stojí před životní otázkou, jak získat trvalou existenci, která by mu zaručila stálejší příjem a vyhovovala jeho zájmům a schopnostem. V poslední filosofické přednášce 27. dubna 1812 vyprávěl Hazlitt indickou legendu o bráminovi, který byl tak oddán rozjímání, že „v zahloubání do filosofie zcela zapomněl svých mravních povinností a zanedbal obřadní omývání. Za to byl degradován z hodnosti lidství a proměněn v opici. Avšak i jako opice si uchoval své původní sklony, neboť se stranil ostatních opic a nenacházel potěšení v ničem než v požívání kokosových ořechů a studiu metafysiky. Také já bych byl velmi spokojen, kdyby mohl trávit život jako tato opice, jen kdybych věděl, jak si opatřit náhradu za kokosové ořechy“.

Na štěstí pro literaturu našel ještě téhož roku velmi dobrou náhradu za „kokosové ořechy“ v povolání novinářském. Za své jmenování parlamentním reportérem významného deníku *The Morning Chronicle* vděčí příteli Lambovi. V dopise zahraničnímu redaktoru *Morning Chronicle*, Johnu Dyeru Collierovi, píše Lamb toto:

„Paní Collierová se laskavě zmínila, že byste se pokusil opatřit W. Hazlittovi místo reportéra. Šel jsem se s ním

včera večer o tom poradit a on velmi dychtivě přistoupil na tento návrh a požádal mne, abych Vám vyřídil, jak velmi jest Vám zavázán za Vaši laskavost a jak by byl rád, kdyby se věc podařila. Je opravdu u konce s rozumem, jak se uživit, a myslím, že jest zvláště vhodný pro takové zaměstnání, soudíc podle obdivuhodné snadnosti, s jakou si pamatuje všechny hovory, jichž se kdy zúčastnil. Myslím, že ho můžete doporučiti s důvěrou. Ujíšťuji Vás, že sám Vám budu velmi vděčen za Vaši námahu, protože si Hazlitta velmi vážím.“

Tak se stal Hazlitt novinářem z povolání, a chopiv se nového zaměstnání s veškerou vervou, dosáhl brzy úspěchů, jakých sám nikdy neočekával. Neboť literární činnost pro časopisy mu dala netušené možnosti psát o tom, co ho nejvíc zajímalo, o filosofii, politice, literatuře i umění. Byla to jediná činnost, která plně využila jeho nevšedních schopností intelektuálních i citové intenzity jeho vnímavého ducha.

Jest tedy rok 1812 významným mezníkem ve vývoji Hazlittově. Srovnáme-li jeho literární tvorbu před tímto rokem a po něm, překvapí nás nejen bohaté rozvinutí těch vlastností, které před nastoupením novinářské dráhy byly jaksi jen naznačeny v nečetných dílech filosofických, politických a příležitostných, ale i početnost prací po r. 1812, ačkoliv měřeno na roky, doba přípravná, umělecko-filosofická, můžeme-li ji tak nazvat, není o mnoho kratší doby literárně kritické a essayistické. V Howově vydání všechna Hazlittova literární díla sepsaná před r. 1812 zabírají jen tři svazky z dvacíti. Nesmíme ovšem zapomínati, že do raného období Hazlittovy tvorby spadají též jeho malířské práce, takže musíme přičísti k dobru jeho účtu kromě nezbytných studií 13 portrétů, 8 kopií Tiziana a Rafaela z Louvru a mnoho jiných obrazů, o nichž nemáme zpráv, zda se dochovaly.

V *Morning Chronicle*, hlavním politickém orgánu liberální strany, s níž Hazlitt vždy sympatisoval, debutoval tedy jako parlamentní zpravodaj, funkce, k níž se kvalifikoval již dříve výstižnými podobiznami vynikajících anglických státníků v *The Eloquence of the British Senate*.

Velmi záhy však začal do časopisu přispívat i essayi obecného rázu (*On the Love of Life, On Classical Education*) a příspěvky v rubrice divadelní, které přiměly vrchního redaktora Jamese Perryho, aby mu svěřil vedení této rubriky. První představení, které navštívil v nové úloze dramatického kritika, byla opera „Artaxerxes“ a druhé Gayova „Žebrácká opera“. V essayi *On Patronage and Puffing* z r. 1822 vzpomíná na své recensentské začátky:

„Byl jsem návštěvou u přátel poblíž Chertsey a na zpáteční cestě jsem přenocoval v hospodě v Kingstonu nad Temží, kde jsem si opatřil ‚Žebráckou operu‘ a přes noc ji přečetl. Příštího dne jsem šel vesele do města. Bylo krásné slunné jítro na sklonku podzimu, a když jsem si opakoval krásnou píseň ‚Život nezná jara návratu‘, rozjímal jsem o svém příštím posudku, snaže se učiniti plně zadost tak vábnému námětu. Byl jsem naň nemálo hrdý již předem . . . Odevzdal jsem svou kritiku v redakci Morning Chronicle odpoledne a šel se podívat na slečnu Stephensovou v úloze Polly. Když jsem se vrátil do redakce po představení, Perry na mne vykřikl svým srdečným, skřípavým hlasem: ‚Nu tak, jak hrála?‘ a když jsem ji vychvaloval, odpověděl, že byl na obědě u svého přítele věvody, že se tam o ní hovořilo, že myslí, že to není to pravé, že to není ten pravý ‚sostenuto‘ styl; ale když jsem článek již napsal (držel nedbale v ruce mou chvalořeč na ‚Žebráckou operu‘), že se to tak může nechat! Mohl jsem vidět, že si dareba nad mou kritikou olizuje rty a v duchu si představuje, jak si již právě s ní ‚koupil zlaté mínění lidí všeho druhu‘, a příštího dne se mi dostalo dosti učinění, když jsem potkal slečnu Stephensovou vycházející z redaktorovy kanceláře, kde se byla jemu poděkovat za velmi lichotivý posudek o její hře.“

O povaze prvního redaktora, pod nímž sloužil, zanechal nám Hazlitt velmi výstižný obrázek také v essayi *The Periodical Press* z r. 1822:

„Jeho ambicí bylo, aby se myslilo, že každá dobrá věc v Morning Chronicle, nenapsal-li ji zrovna nějaký lord nebo uznáný velikán, je jeho vlastní. Myslí, že když platí za článek, kupuje si také jeho zásluhu.“

Perry, který nechápal všestranného nadání Hazlittova, byl nemile dotčen, když viděl, jak jeho nový přispěvatel píše o nejrůznějších věcech, a to zcela dobře. Došlo proto mezi ním a Hazlitem k neshodám a konečně k definitivnímu rozchodu Hazlittovu s *Morning Chronicle*, kde působil od podzimu 1812 do května 1814. Stal se pak dramatickým a uměleckým kritikem časopisu *Champion* (redigovaného Johnem Scottem) a současně přispěvatelem Leigh Huntova časopisu *Examiner*.

Essaye a kritické referáty v těchto časopisech mu zjednaly značnou oblibu a r. 1815 se stal stálým členem redakce vlivného časopisu *The Edinburgh Review*, který byl tehdy za redaktorství Francise Jeffreyho na vrcholu své moci. Hazlitt byl doporučen Jeffreymu Lady Mackintoshovou, která obdivovala jeho články v *Championu*⁵. Od svého 35. roku Hazlitt téměř bez přestávky pracuje pro časopisy, na př. *Edinburgh Magazine*, *London Magazine*, *Liberal*, *New Monthly Magazine*, *London Weekly Review*, *Times*, *Yellow Dwarf* a *Atlas*.

R. 1817 vydal Hazlitt u nakladatelství *Constable & Longmans* první sbírku essayů *The Round Table*. Z 52 čísel napsal Hazlitt 40 a předmluvu; 12 čísel je z péra Leigh Huntova. Většina essayů vyšla před tím v *The Morning Chronicle*. Kniha zavdala vhodnou příležitost redakci vládě nakloněného časopisu *The Quarterly Review* k hrubému a nespravedlivému útoku na Hazlitta, prvnímú z řady výpadů, kterým tato konservativní revue zahájila kampaň proti spisovatelům vládě nepohodlným. Recenze oplývá těžkopádným sarkasmem, hrubostí a prolhaností tvrzení i osobními urážkami obou autorů. Vytýká Hazlittovi „vulgární popisy, hloupé paradoxy, ploché otřepanosti, mlhavou sofistiku, lámanou angličtinu (!), zlobu a žehravé pomlouvání“. Hazlitt je označen jako „zatrpklý jakobín“, který „nemiluje nic na světě vyjma pradleny“. Kniha jest „hnusný brak“; je psaná „afektovaným, hloupým, zmateným, negramatickým slohem“. Na štěstí nepředstavuje tento zaujatý posudek, můžeme-li jej vůbec nazvati posudkem, mí-

⁵ Viz nepublikovaný dopis Lady Mackintoshové redaktoru *Championa* Johnu Scottovi a zápis v *Robinsonově Deníku* (H. 176).

nění většiny čtenářů knihy. Mezi ranými obdivovateli Hazlittovými najdeme mnoho velkých jmen anglické literatury, Lamba, Hunta, Keatse, Coleridge a j. Že názor Quarterly nebyl názorem veřejného mínění, dokazuje i to, že Hazlitt byl téhož roku ustanoven dramatickým kritikem konservativních Times, které si tak chtěly zajistit příspěvky význačného kritika a znalce dramatu, za jakého byl Hazlitt téměř obecně uznáván po vydání proslulých *Characters of Shakespeare's Plays* v dubnu nebo květnu 1817. S uznáním byla tato kniha přijata též Reynoldsem v *Championu* a Jeffreyem v *Edinburgh Review*.

V lednu 1818 zahájil Hazlitt cyklus veřejných přednášek o anglických básnících v Surrey Institution. Skončil jej v únoru. Pro velký úspěch opakoval přednášky v dubnu a květnu téhož roku v Crown and Anchor Tavern, kde přednášival též Coleridge. Ještě téhož roku vydal cyklus s názvem *Lectures on the English Poets*. Z posluchačů přednášek nám někteří zanechali cenné záznamy o přednesu i námětu Hazlittově. První zmínka o nich je v Keatsově dopise bratřím 23. ledna. Malíř William Bewick napsal v únoru 1818 v dopise rodině: „*Hazlittovy přednášky o poesii jsou prý nejkrásnější, jaké kdy byly předneseny . . . Jest prosaickým Shakespearem naši slavné země; předčí všechny pravdivostí, stylem a originalitou — musíte číst jeho „Shakespearovy postavy.“* (Thomas Landseer, *Life of W. Bewick*, 1871.) Crabb Robinson, který byl proti Hazlittově osobě zaujat, nemůže neuznat sílu a hloubku Hazlittových přednášek, ale vytýká mu, že chválí Voltaira a napadá Wordsworthovu samolibost a sobectví. Keats byl s přednáškami velmi spokojen, až na posudek Chattertona. Telfourd chválí přednes i přednášky, ale soudí, že mnohé bylo pro posluchače příliš hluboké, aby to dovedli ocenit. Z posudků jest zřejmé, že Hazlitt dávno pozbyl začátečnické nejistoty, která vadila jeho prvním přednáškám o anglické filosofii, že dovedl pohotově reagovat na náladu posluchačstva, a ačkoliv nemůže být pokládán za skvělého řečníka, dovedl si získat zájem posluchačstva vážností pojetí a opravdovostí svého nadšení pro básníky i svého opovržení k pokrytcům a nedoukům.

R. 1818 vydal Hazlitt knižně obsáhlý výbor divadel-

ních kritik, kterými přispěl v letech 1813 až 1817 do časopisů *Morning Chronicle*, *Champion*, *Examiner* a *Times* s názvem *A View of the English Stage*, rozloučiv se takto s více než čtyřletou plodnou prací dramatického referenta. Po tomto roce se v této funkci objevuje jen dvakrát; po prvé r. 1820, kdy psal jednou měsíčně divadelní kritiky pro *London Magazine*, a po druhé r. 1828 po dobu několika týdnů v *Examineru*. Na rozdíl od většiny divadelních kritiků novinářských, navštěvoval Hazlitt divadlo po 20 let, než o něm začal psát.

První vydání *Characters of Shakespeare's Plays* bylo vyprodáno za tři měsíce, a proto nakladatelství Taylor and Hessey vydalo r. 1818 (v květnu) druhé vydání. Ale mezitím napadla vlivná *Quarterly Review* po druhé Hazlitta a způsobem pro tento list příznačným, třebaš dnes téměř nepochopitelným, zhanobila jeho knihu. Hazlitt je charakterisován jako typický representant literátů, kteří se snaží „dosáhnout svého ničemného účelu non vi sed saepe cadendo; a proto se domníváme, že nebude neprospěšné ukázat, jak malé dávky talentu a literatury je třeba k provozování obchodu s buřičstvem. Několik málo ukázek, které jsme vybrali z jeho ethiky a kritiky víc než postačí, aby dokázaly, že p. Hazlittova znalost Shakespeara a anglického jazyka je stejně úrovně jako čistota jeho morálky a hloubka jeho rozumu“. (H. 256/257.)

Výsledek této kritiky byl, že druhé vydání *Characters* zůstalo na skladě a Hazlitt byl finančně velmi poškozen.

V srpnu vyšel nový, mnohem hrubší a zlomyslnější osobní útok na Hazlitta v *Blackwood's Magazine*, který napadl současně Keatse (ve 4. čl. *The Cockney School of Poetry*). John Gibson Lockhart byl autorem výpadu proti Keatsovi a jeho přítel John Wilson napsal článek *Hazlitt Cross-Questioned*. Z perliček vysoké literární kritiky, kterými tento příští profesor morální filosofie na universitě v Edinburku častoval Hazlitta, byly „mastičkář“, „pisatel knih třetího řádu“, „bídny tvor“ atd. A z obvinění, k nimž načerpal materiál za svého pobytu v jezerním kraji z pomluv a smyšlenek Hazlitem uražených přátel, uvedeme jako typické příklady, že prý Hazlitt hanebně tupil a pomlouval Wordsworthe, který mu zachránil život, když Hazlitt musil prechat

před zlobou vesničanů, chtějících potrestat jeho úklady nevinné venkovské dívce; že Hazlittovy názory na poesii a kritiku jsou vesměs hrubě nepochopené plagiáty Wordsworthových výkladů; že je nevzdělanec, který nezná ani anglicky, tím méně latinsky nebo řecky, a troufá si kritizovat profesora Porsona, atd. Hazlittova replika *A Reply to Z* je mistrný kus polemické literatury, ale Hazlitt ji neotiskl, nýbrž podal na redakci žalobu pro urážku na cti a redakce kapitulovala, aby nedošlo k přelíčení, zaplacením útrat a peněžitým odškodným Hazlittovi. K slíbenému pokračování útoků na Hazlitta již nedošlo. Není ovšem divu, že takové neomluvitelné a ničemné jednání nemohlo zůstat bez vlivu na Hazlittovo smýšlení o lidech a přispělo značnou měrou k jeho „škarohlídství“, které je mu mnoha současníky vytýkáno.

Svého účelu, umlčet nepohodlného kritika, však Blackwoodův časopis nedosáhl; ani Hazlitta nepoškodil v očích soudných čtenářů a posluchačů. Když v listopadu zahájil nový cyklus přednášek v Surrey Institution o vynikajících anglických satiricích a humoristech, setkal se opět s velkým úspěchem.

Rok 1819 byl neobyčejně plodný. V lednu dokončil Hazlitt přednášky o komických spisovatelích (vydány v dubnu s názvem *Lectures on the English Comic Writers*) a v únoru napsal odpověď na útoky v *Quarterly*, kterou vydal s titulem *A Letter to William Gifford, Esq.* Jest to mistrná, satirická, ale velmi seriosní charakteristika redaktora *Quarterly*. Co do logické pádnosti a pronikavé ironičnosti najdeme málo jí podobných. Brzy potom připravil do tisku výbor ze svých politických essayů *Political Essays with Sketches of Public Characters*, jímž uzavřel svou politickou novinářskou dráhu. V létě pracoval na přednáškách o alžbětinských dramaticích ve Winterslow. Jejich komposice svědčí o neobyčejné energii a pílí i o nadprůměrné schopnosti zvládnouti obsáhlý materiál ve velmi krátké době, neboť podle svědectví Procterova vypůjčil si Hazlitt k studiu o těchto přednáškách knihy, kterých ještě neznal (alžbětinské dramatiky), a za šest týdnů se vrátil do Londýna s hotovými přednáškami, které absolvoval v listopadu a prosinci r. 1819 v Surrey Institution. Ačkoliv byly složeny

v tak krátké době, nepozorujeme v nich ani chvatu ani nebdalosti; jsou výstižnými obrazy a posudky Shakespearových současníků, které i dnes čteme s obdivem. Vyšly s názvem *Lectures on the Dramatic Literature of the Age of Elisabeth* (zač. 1820). Do tohoto roku spadají konečně také některé essaye, které Hazlitt připravoval pro *Table-Talk*⁶, a některé z předmluv k Oxberryho dvacetisvazkovému vydání anglických dramát *Oxberry's New English Drama*, vycházejícímu od r. 1818 do r. 1825. Hazlitt napsal kritické předmluvy celkem k osmnácti z šestašedesáti dramát.

Rok 1819 je zajímavý v Hazlittově životě také proto, že od tohoto roku žil odloučeně od své první manželky. Jejich manželství nebylo nikdy šťastné a skončilo se rozvodem v červenci 1821. Do r. 1821 spadá také vznik jediné Hazlittovy novely, můžeme-li tak nazvat autobiografické vyprávění milostného příběhu Hazlittova, které vydal s názvem *Liber Amoris: or the New Pygmalion* anonymně r. 1823⁷. Narážky na hrdinku příběhu Saru Walkerovou najdeme i v jiných pracích Hazlittových, ale přesto nelze přeceňovat jejich význam. Hazlitt velmi brzy vystřízlivěl z pošetilého poblouzení, a vypořádal se s ním věrným a rousseauovsky upřímným vyznáním v jmenované knize, pokračoval s neztenčeným nadšením a bez jakéhokoliv znatelného poklesu tvůrčích schopností v své práci. Učinil ovšem chybu, že knihu vydal tiskem, třebaš anonymně. Ale nemůžeme souhlasiti s těmi kritiky, kteří ho odsuzují proto, že ji vůbec napsal. Pro něho samého byla taková kon-

⁶ Šířka *Table-Talk, or Original Essays* vyšla po prvé roku 1821 ve dvou svazcích, po druhé r. 1824. R. 1825 připravoval Hazlitt výbor z této knihy pro pařížské nakladatelství Galignani, pojav do něho též některé essaye ze své pozdější knihy *Plain Speaker* a *On the Regal Conduct* z *Political Essays*. *Essay On the Conduct of Life*, pojatý do pařížského vydání, nevyšel za Hazlittova života nikde jinde.

⁷ Pozadí tohoto psychologicky a s hlediska životopisného neobyčejně zajímavého díla vyličil podrobně P. P. Howe v jedenácté kapitole Hazlittova životopisu a stručněji nastínil v poznámce k dílu samému v 9. sv. *Complete Works of William Hazlitt*. Velmi obšírně rozvedl tuto krátkou epizodu Hazlittova erotického života Hesketh Pearson v knize *The Fool of Love (A Life of William Hazlitt)*, Londýn 1934, učiniv ji neprávem universálním klíčem k poznání Hazlittovy povahy.

fese nejlepším lékem a pro pochopení jeho povahy je *Liber Amoris* dokument nenahraditelný.

Vydání knihy mělo nepříjemnou dohru, neboť dalo Hazlittovým nepřátelům velmi vhodnou zbraň, které neváhali plně využít. *Times* a *Examiner* otiskly celkem příznivou recenzi knihy, respektující autorovu anonymitu. Ale časopis *John Bull* se dopátral autorství Hazlittova a Theodore Hook 9. června 1823 hrubě napadl *Times* i Hazlitta, kterého nazval „zklamaným starým bláznem“ (*disappointed dotard*) a „impotentním smyslníkem“ (9, 262).

R. 1823 vydal Hazlitt *Characteristics in the Manner of Rochefoucault's Maxims*, hrst sentencí a myšlenek povahy filosoficko-epigramatické, a připravil do tisku výbor z anglické poesie *Select British Authors* s úvodem a kritickými poznámkami o autorech, které jsou výstižnými stručnými charakteristikami básníků. Fitzgerald prohlásil tuto knihu za nejlepší anthologii anglické poesie. První vydání r. 1824 muselo být velmi brzy staženo z oběhu pro porušení autorských práv některých žijících básníků, a proto druhé vydání nese změněný název *Select Poets of Great Britain* a vynechalo určité ukázky. Tento výbor pořídil Hazlitt snad již v letech 1820—1821. Vyšel pak v době Hazlittova pobytu v cizině.

V zimě roku 1822 a na jaře a v létě r. 1823 složil Hazlitt (většinou ve Winterslow) *Sketches of the Principal Picture Galleries in England*. Dílo bylo vydáno v dubnu 1824 a většina článků byla otištěna dříve (1822/23) v *London Magazine* a v *New Monthly Magazine*.

Z cesty do Francie a Itálie, kterou podnikl se svou druhou manželkou, výtěžil *Notes of a Journey through France and Italy*, napsané hlavně ve Vevey, v Paříži, Florencii a Římě a vydané 1824/25 v *Morning Chronicle*, knižně r. 1827.

V roce 1825 vyšlo nové vynikající dílo literárně kritické *The Spirit of the Age, or Contemporary Portraits*. Většina článků vyšla tu po prvé, některé byly dříve otištěny v *New Monthly Magazine* a v *London Magazine*. Téhož roku připravil Hazlitt též dvousvazkové vydání tohoto díla pro pařížského nakladatele Galignaniho s některými změnami. Kompozice díla spadá do let 1823 a 1824.

Na cestách ve Francii a v Itálii pracoval Hazlitt na es-

sayích, které tvoří větší část později vydané sbírky *Plain Speaker* (knižně 1826) a byly otiskovány postupně v časopisech *New Monthly*, *London Magazine* a j. v letech 1822 až 1825. V Paříži začal též pracovat na svém nejrozsáhlejším díle *Život Napoleonův*, při čemž mu snad byl nápomocen radou a pomocí Stendhal, s nímž se v Paříži spřátelil. V létě 1827 se vrátil Hazlitt do Anglie bez manželky, s níž se rozešel kvůli svému synovi, který se s macechou nesnášel, ačkoliv tři léta trvající manželství Hazlittovo s druhou ženou bylo velmi šťastné. Po návratu připravil do tisku druhý svazek *Plain Speaker* a vydal jej současně s *Notes of a Journey 1827*.

Mezitím, hlavně r. 1826, napsal také několik rozhovorů s malířem Northcotem, které chtěl vydat s názvem *Boswell Redivivus*. Šest prvních rozhovorů vyšlo v *New Monthly* a dalších devět před odjezdem do Paříže. Po r. 1826 pokračoval ve vydávání těchto rozhovorů v *The London Weekly Review* až do zániku časopisu v r. 1829, kdy přenesl své *Rozhovory* do *Atlasu*. R. 1830 vyšla poslední část v *The Court Journal*. Celá kniha *Conversations of James Northcote, Esq., R. A.* byla vydána r. 1830. Název díla a jeho forma chce budít zdání, že Hazlitt v rozhovorech hraje podřízenou úlohu žáka a obdivovatele, který zaznamenal výroky mistrovy. Ale ve skutečnosti jsou téměř všechny hlavní myšlenky výplodem mozku Hazlittova a podle svědectví současníků byly Hazlitem buď přímo vloženy do úst Northcotovi nebo vhodnými otázkami sugestivně Northcotovi nadhozeny a Hazlitem přesně formulovány. Jest to tedy dílo Hazlittovo, nikoli Northcotovo.

Dílo, kterému věnoval Hazlitt nejvíc námahy a na němž pracoval s největším zápalem, protože v něm chtěl zachytit své politické kredo, byl obsáhlý *Život Napoleona Bonaparta*. Přípravná studia historická konal ve Francii, hlavně v Paříži, a na díle pracoval ve volných chvílích od r. 1824 do r. 1829. První část vyšla ve dvou svazcích r. 1828. Druhá část, která měla vyjít v květnu 1829, nevyšla pro úpadek nakladatele, který zasadil Hazlittovi těžkou finanční ránu. Teprve v květnu r. 1830, několik měsíců před Hazlittovou smrtí, vyšlo celé dílo, jehož účel a pojetí vyložil autor v předmluvě. Druhé vydání v prosinci téhož roku vyšlo s cizí

předmluvou a poznámkami. Ačkoliv je po stránce historické překonáno novějšími výzkumy, Hazlittovo dílo je velmi schopné a nestranné zpracování materiálu, který měl po ruce. Jeho názory na Napoleona se liší od názorů většiny jeho současníků, kteří byly zaujati proti Napoleonovi z pochopitelných důvodů jako nepříteli, který ohrožoval anglické zájmy hospodářské a politické. Hazlitt však viděl v tomto diktátoru „syna Revoluce a jejího obránce“ (13, IX). Vážil si ho proto, že dobyl moci ne právem božským, kterého se dovolávali panovníci evropských států, nýbrž vlastním nadáním a přičiněním. Mimo to v něm viděl „trn v boku kráľů“, hráz, která stála mezi nimi a jejich kořistí, evropskými národy. Při tomto pojetí však Hazlitt nikdy neskrývá Napoleonových chyb povahových i politických. Je si vědom jeho nezřízené ctižádosti osobní a neschvaluje ji. Ale soudí, že mnohé činy, které se mu právem vytýkají jako absolutistické zásahy do práv lidských a státních, nebyly vykonány ze svobodné vůle, nýbrž z politické nutnosti a pro záchranu Francie. Posuzováno s hlediska dneška, poučeného událostmi sta let, uplynulých od smrti Hazlittovy, je nutno uznat, že v svém zbožňování Napoleona byl Hazlitt zaslepen nenávistí k Bourbonům a absolutním monarchiím vůbec, takže v touze zničit utlačovatele občanských svobod a práv vítal tyrana Napoleona jako pomocníka a neuvědomoval si, že v diktatuře jedince se skrývá ještě větší nebezpečí než v absolutistickém režimu dynastií.

V letech 1814 až 1829 přispíval Hazlitt pravidelně velmi cennými kritickými a osobními úvahami a články do *Edinburgh Review*, redigované v těchto letech vynikajícím kritikem Francisem Jeffreyem, o němž Hazlitt prohlásil, že byl „knížetem kritiků a králem lidí“ (9, 126). Jeffrey se zachoval k Hazlittovi mnohokrát velmi ušlechtilé a jejich úcta byla vzájemná. Přesto se zdá, že pro pravou velikost Hazlittovu neměl Jeffrey plného porozumění. V dubnu r. 1825 v recenzi Hazlittovy knihy *The Spirit of the Age* napsal o něm:

„Hazlitt jest nepochybně člověk nejen nadaný, ale geniální; neváháme tvrdit, že záleží jen na něm samém, aby si dobyl skutečné proslulosti přes nepřátele, které si zjednal

svou otevřeností i přes mnohem mocnějšího nepřítele než všichni ostatní, totiž svůj vlastní nekus a strojenost." (16, 419.)

Nevkusem a strojeností zřejmě myslí slohové zvláštnosti Hazlittovy, pravděpodobně Hazlittovy idiomatické výrazy a květnatou mluvu; neboť zajisté nemohl vytknouti Hazlittovi nedostatek vkusu kritického. Pokud jde o strojenost, nenáviděl ji Hazlitt nejvíc ze všeho kromě jalovosti. (Herford, *The Age of Wordsworth*, str. 81.) Že Jeffrey neznal Hazlitta dost dobře, vyplývá také z toho zajímavého faktu, že nerozeznal Hazlittovu ruku v posudku o americké literatuře, který napsal anonymně do Edinburgh Review, když se Jeffrey vzdal redaktorství a byl vystřídán Macveyem Napierem, za něhož Hazlitt dále přispíval do časopisu až do své smrti. V dopise Napierovi 28. 11. 1829 píše totiž Jeffrey:

*„Váš americký recensent není prootřídní člověk (recensentem byl Hazlitt) — bystrý stylist, to ano — ale nehlu-
boký a nekritický — ani příliš spravedlivý. Nemám poněti,
kdo to je (!). Je-li mladý, může to někam přivést — ale měl
by se vychovat k skromnějšímu mínění o sobě samém a dát
si trochu více záležet na svých námětech a probírat je trpě-
livěji a důkladněji.“ (H. 416.)*

Hazlittovy příspěvky do Edinburgh Review, které za jeho života knižně nevyšly, pojal Howe do 16. svazku svého vydání. Poslední čtyři svazky pak věnoval ostatním pracím, které vyšly v různých časopisech v letech 1813 až 1830, ale nebyly pojaty do žádné z knih, které Hazlitt sám vydal.⁸ Jsou rozděleny podle námětů na osobní, literárně kritické a výtvarnické essaye ve svazku 17., umělecké a divadelní kritiky ve svazku 18., literární a politické kritiky a essaye ve sv. 19., smíšené essaye a spisy rozmanitých námětů, některé otištěné po prvé z rukopisů, ve svazku 20.

⁸ Většina těchto prací byla vydána knižně v rozmanitých vydáních po smrti Hazlittově péčí jeho syna Williama Hazlitta a vnuka Williama Carew Hazlitta, zejména pak v souborném vydání A. R. Wallera a A. Glovera (13 svazků, 1902—1906), které bylo nahrazeno a předstíženo teprve jubilejním vydáním P. P. Howa, pořízeným k 100. výročí Hazlittovy smrti r. 1930.